

“Rannanjärvi” ja “Isoo-Antti”.

“Härmästä poikia kymmenen”

Laajalti on nimi “Härmä” tunnettu, Härmän “häjyt” mainittu sekä monet repäisevät, härmäläislaulut laulettu. Eikä liene Amerikan suomalaisillekaan aivan outoja nimiä “Isoot-Antit”, “Rannanjärvet”, “Anssin Jukat”, “Pukkilan Jaskat”, “Sippolan Jannet’ ja sen semmoiset.

Jo se olikin aikaa, puukkojunkkarien ja nyrkkivallan aikaa, jolloin vastamainitut “häjyt” jaresta miehuuttaan elivät, ai-

kaa semmoista, josta koko Härmän seutu, jopa suuri Suupohja tuli niin kuuluksi, aikaa “niin villimäistä, jotta varjele pois”, kuten vanha härmäläismummonkin päivitteli.

Suuri oli häjyjen joukko, “suuret” niillä oli päämiehetkin, “valtikat”, suuret ja pelottavat: Isontalon isäntä, “Isoo-Antti” Alahärmästä ja Rannanjärven Antti-isäntä, “Rannanjärvi” Ylihärmästä molemmat ylettömän

vankkoja, yli kolmekymmentä miestä, jotka jo pelkällä esiinastumisellaankin saivat tavallisen miehen veret vavahtamaan. Kaikki muut häjyt olivat heidän käskyläisiään, "apostoleitaan", jopa naapuriseutuja. Kauhavaa, Ylistaroa, Korttesjärveä myöten. Semmoisia kuin Pukkilan Jaska, Sipolan Jannec, Anssin Jukka, Hahkalan pojat, Oton Jaakkoo, Kutvonen, Praksin Hermann, Mänty-Hissa, Anttilan Kustaa ja monet, monet muut. Toiset olivat pienempiä, toiset suurempia häyjä, jotkut taas "oikeen häyjä", semmoisia kuin Anssin Jukka, joka oli niin "pirulta vimmatu", että häntä säikkyi parempikin mies, vaikka Jukka oli vain "semmoonen krävelö, jotta tavallinen rontti mies olis sen lyönyt vaikka seinärakohon". Mutta vaikka suurempiakin häyjä olivat, "valtikoitaan" heidän sittenkin piti pelätä ja totella. Mitä Antti-pari käski, se tehtiin, mitä kielsi, sitä ei tehty. Omin päin jos oli tehty joitakin rötöksiä, jotka eivät olleet päämiehille mieluisia, täytyi käydä ne sovittamassa, jos he sitä vaativat. Muuten joutui Antti-parin kanssa tekemisiin. Mutta pelkureita ei häyjien seurassa suvaittu. "Ehän sinä häjy ookkaan, vaikkas sit'oot sanonut!" pilkattiin heitä.

Kyllä sen kuuli missä ja milloin häjyt olivat liikkeellä. Huutaen ja hoilaten ajettiin joskus seitsemän, kahdeksin hevosen "hoijakalla" pitkin kylän raittia ja laulettiin:

"Pojat ne ajaa ylös ja alas,
jotta fieterit alla souuu.
Pappa ja mamma ne surevat,
jotta mihin nuo hurjat joutuu."

Onneton se talo, johon hoilajat hevosensa suistivat ja menivät "häjyilemähän, jyllästämähän ja rikuneeraamahan". Ellei talossa ollut "miehen vastusta" eikä kyllin nopeasti pantu parastaan, kuten töykeästi komennettiin, oli pian pöydät nurin, tuolit palasina, kellot ja karmikaapit lattialla, akkunat säpäleiksi isketty ja ovet pirstoiksi potkittu, jopa pelosta vapisevan isännän selkä kirjavaksi pieksetty. Ja sitten otettiin itse mitä haluttiin, koluttiin aitasta juustot ja makkarat ja lampaanlavat, maitohuoneesta viilit ja voit, jopa menttiin navettaankin ja laitettiin lammas pataan. Joskus yllyttiin vielä ilkeyksiinkin, kannettiin ja kumottiin kaivoon kaikki talon viilit, maidot ja piimät. Ja sitten taas hoilaten laskettiin täytätä laukkaa maantielle.

Hyvin tavallista oli, että kesälaitumelta kähvellettiin lampaita ja keitettiin niitä metsässä taikka jonkun tuttavan talon keittiössä. Käytiinpä joskus vinkuviin sikoihinkin käsiksi, kerran Pietarsaaresta asti kilju kaapattiin, ja

"Rannanjärven hoijakalla
Malmin sika tuotiin,
syränkalut ja sianveri
toriämmille juotiin."*)

Alonasti myös siepattiin laitumelta taikka tallista hevonen.

*) Sian saattelu näyttää muuten olleen hämmästyttävien mielihommiä. Oivat kerran eräät häjyt yöllä ruumispääreillä kantaneet sianraatoa, soittaneet kirkonkelloilla, menneet papin akkunan alle koputtamaan, huutamaan: "nouse Hako-Heikki hautaamahan ruumista!" Mutta kun "Hako-Heikki" ei viitsinyt tulla, toimitti eräs häjyistä, Tuomisillan Jaakkoo, papilliset tehtävät ja sai siitä "Tuomi-prouvaastin" nimen.

tosin vain ajettavaksi, mutta ajettiin sillä sitten säälimättä ja lopuksi heitettiin minne satui, omiin hoteisiinsa.

Juotiin tietysti. Viinaa oli joka talossa, sen keittäminenhän oli luvallista, vieläpä jotkut nauttivat itsekkin kahdella pannulla keittää poruuttivat Kölsällä Hautakannikon mäessä. Ja taloissa, kun "manttaalipannuilla" kuhistettiin, ei väkeväästä ollut pulaa. Juotiin, juotiin, välittä viikkomäärin oltiin "hollissa" ryyppyretkillä, ja korttia pelattiin, "viiren lehren peliä" taikka "knakkia" läiskittiin metsässä, liihopellon pyörtänoilla, saunoissa taikka jonkun häjyn peräkammarissa. Monasti siinä kovalykkyiset pelasivat ei vaan rahansa, vaan vielä kellonsa, vaatteensa, jopa hevosensa ja ajopelinsäkin.

Tapeltiin ja tapettiin. Ei ollut niitä pitoja, hyppyjä, häitä, kökkiä taikka hirsikinkereitä, joissa ei ainakin joitakuuta "pläsitetty" taikka lyöty "niin, jotta Turku näkyy" taikka muuten annettu "tryykiä". Useasti tehtiin murha, aina pari kolmekin vuodessa. Monet tappelut ja yhteenotot tapahtuivat "luttiensolissa". Kesäisin kun tyttäret makasivat "lutissa", ja pojat kävivät heidän luonaan yöjalassa, tuli koskeli-joille useasti kamalat kamppailut pimeissä luhdissa taikka niiden ahtaissa eteissaleissa. Siellä puukot välähtelivät, pamput paukuivat ja pystyjä tikapuita tultiin toisinaan alas yhdessä ryttäkässä kiroillen ja karjuen. Se mies, joka "paikkansa piti" ja muut pois potki ja rusikoitsi, se luhtiin sai jäädä valloittamalleen kanaselle seuraa pitämään. Mutta vain sen erän, toisella kerralla voi hän tulla vuorostaan alas viskatuksi.

Aina oli häjyillä paras toverinsa pitkä ja "kirkas" pohjalaispuukko tupessa mukanaan — kirkossakin, pilkkasivat naapuripitäjälaiset ja kiusoittelivat härmäläisiä kysellen: "vieläkö teillä on kirkon porstuassa tahko, jolla puukkojanne teroitatte?" Mutta semmoisiin tilaisuuksiin, joissa arveltiin tavallista kovemman ryttäkän syntyvän, varattiin toinen puukko taskuun, vieläpä varattiin matkaan "tervatampit" ja kasakanpiiskat, "malmarit" ja "knuppiruoskat", jopa joskus kirveskin rattaille viskattiin.

Suuremmat tappelut ja "remmastukset" tapahtuivat useasti häissä, joihin häjytkin miehissä, kutka "kuttuvierahina", kutka kutsumattomana "jalkaväkenä" saapuivat.

Ne olivatkin, "kruunuhäät" siihen aikaan suuria jymyjuhlia, pari, kolme päivää niitä tanssittiin, syöden ja juoden viettää ryytytettiin. Soitettiin viululla ja klanetilla ja hypättiin "hääpolskat" ja "taait" sekä "flikkain-" ja "poikain-", "ämmäin-" ja "äijänringit". Ja laulettiin:

"Piikaparvi paras,
pirä varsin varas,
nyt on pitkä tanssi eressä."

Ja morsian keikkui keskellä rinkiä komeassa kullankiiltävässä, hopeanhoitavassa kruunusaan. Mutta kun

"Ryyppööpolkskaa pelattiin,
niin pojat ne retkutteli."

Silloin yht'äkkiä saattoi häjyen joukko rynnätä sisään, nostaa metelin ja mekastuksen ja tyhjentää koko tanssivan tuvan taikka karkoittaa ateriorvan kansan, kumota ruokapöydät, sotkea puurovadit, keittokattilat, jopa

hyppiä pöydillä, niin että voilautaset kenkiin tarttuivat. Taikka syntyi vastuksen sattuessa verinen tappelu, jossa karkeiden kirouksien säestyksellä puukot ierskahtelivat, tervatampit ja malmarit ja kanget viuhahtelivat.

“Anssin Jukka se häihin lähti, aisalla istui piru.”

Mutta vaikka jostakusta tehtiinkin vainaja, ei silti pitoja keskeytetty. Pikkulammillekin — kun Anssin Jukka, kurkut

Isontalon Antti viimeisinä elinvuosinaan.

Saatiin ja annettiin iskuja, haavoja sekä “kriipooksia”, kuhmuja, sarvia ja kolauksia. Taikka voi joku yksinäinen pahanelkinen joutua toisen häjynkurisen kanssa kamppailuun, joka päättyi toisen tai toisen surmaan. Niinkuin Anssin Jukan ja Pikkulammim “krimastus”. Silloin kun

poikki vetäisten hänet tappoi — vain “rekiroiti” peitoksi heitettiin ja niin jätettiin talon portin alle venymään. Ja tanssia jatkettiin, niinkuin ei olisi sen erikoisempaa tapahtunut.

Tappeluissa saatuja haavoja sekä muita vammoja paranneltiin vanhaan tapaan viinalla, tervalla

ja saunalla. Pahoissa tapauksissa mentiin "Raukka-Leenan" luo Uiton mökille taikka Ylistaroon "Tohtori-Amaliian" hoitoon. "Riikapalsamilla" ja "plaastareilla" sekä muilla voiteilla ja "tropeilla" he ajoivat koko laajan seutukunnan mellastajien repe-lyksiä umpeen.

Mutta kerran saivat häjyt selkäänsä, jopa oikein rumasti. Menivät koko joukolla Keskiiseen "körttiläisiä" muka kōnistelemään, olivatpa ylpeyksissään jo etukäteen lähettäneet sanan, jotta silloin ja silloin he tulevat. Kaksitoistakarikkaisella elollavalla he ajoivat, ja joka karikan juuressa asetettu mies huutamassa. Mutta kōrttiläiset olivat koippura kourassa kartanolla vastassa ja karikoivat heitä niin, ettei jäänyt pystyyn ainoatakaan miestä.

Kōrttiläiset olivatkin häjyjen pahimpia ja peljättävimpiä vastustajia ja kolttosista kovisteli-joita. "FaltesModuleja" ei tarvinnut varata, olivathan semmoisia heittäjiä, joiivat itsekin, eivätkä uskaltaneet häyjä ahdistella. Mutta sitten "maaherra sanoo, jotta kun hän panoo sinne kaksi poikaa, niin kyllä tuloo reiru maas. Kun ne antaa kasakanpiiskaa, niin kyllä totteloo." Tulikin "kaksi poikaa", vahvat "Ileklunnin" veljekset, toinen Härmään, toinen Kauhavalle nimismieheksi. Tulijat olivat miltei vielä rotevampia ja pelottavampia kuin itse häjyistä häjyimmät, Iso-Antti ja Rannanjärvi, ja kamala kasakanpiiska oli heillä vahvan nyrkin lisänä. Molempia saivat tuntea sekä häjyt että häjyjen "valtikat", moni sai semmoisen korvapaukun, että heitti kuperkeikan, moni selkäänsä sekä pehmeäksi että kirjavaksi. Mutta hammasta purren useat peh-

mityksen keativät, ääntäkään päästämättä:

"Rukousta ei kuulunut, vaikka kasakanpamppu moikaa."

Ja viimein tuli loppu häjyjen mellastuksista. Sekä päämiehet rikoksistaan ja rötöksistään oikeuden käsiin. Olikin siinä komea Härmän poikain joukko, kymmenkunta rajuinta yltiöpäättä, samat, jotka ylpeässä karskiudessaan, luontoaan nostaakseen, kajauttivatkin tutun härmäläislaulun:

"Härmästä poikia kymmenen,
— hurraa, me pois, hurraa! —
joiren silmist' ei vuora kyynleet,
— sun konfatu riiatu rallalalaa!"

Syrjästä katsojat taas saivat lauluksi:

"Eipä nyt enää Rannanjärvi
ajele fieteriillä,
fankikyytillä kuljetetahan
Härmän käräjillä."

Eipä pitkään aikaan ajellutkaan, enempeä kuin iso kaimamichensäkään ja muut kärsimystoverinsa. Vahvoihin rautoihin oli pojat isketty, "liivirautoihin". "jalkapultteihin" ja "hanskluviin", niin jotta

"Raut' oli kaulas, pultti oli jalaas ja suolilla vahva vanne."

Useaksi vuodeksi joutuivat Härmän pojat vankilaan, Iso-Antti sai istua aina 14—15 vuotta, Anssin Jukka lähetettiin Siiperiaan.

Vaikka ei piiska voinut saada miehiä itkemään, niin jo vankilassa ainakin Rannanjärvi sai sitä oppiakin oppia. Jukka poika

siellä sairastui ja kuoli. Houriossa poika isälleen hoeskeli: "voi, isä, mennähän nyt jo kotia!" Itkipä silloin ukko, itki vielä jälkeenkkin sitä kotona kertoessaan. Niinkuin sitä lauloivat:

"Ei Isoo-Antti itkenyt,
vaan Rannanjärvi itki,
kun sen poikaa kannettihin
Kapelpakkaa pitkin."

Kuolleet ovat jo Härmän kymmenen poikaa, kaikki muut paitisi Passis-ukko, joka vielä elää Mahärmän Rämäkkölässä. Mänty-Hissa murhattiin, ja surmansa sai Rannanjärvin n. 20—30 vuotta sitten Prännin Erkin puukosta leikkuukökässä Rytinevalla:

"Prännin Erkki se sanoo, jotta meirän kans' ei auta.
Sikasaaren rannalla on
Rannanjärven hauta."

Toinen "valtikka", Iso-Antti, eli vanhaksi vaariksi ja kuoli joi-takin vuosia sitten yli 80-vuotise-
senä.

Olivathan ne aikoja ja tapoja. Ihmeteltävää se ei ole, kun ajat-

telee pohjalaisen rajua, vapaudenhaluista luonnetta. Vapautta rajotti toiselta puolen kirkko veroakiristävine pappeineen ja toiselta virkaherrat. Kun vapaus-käsite vielä rajottui yksilölliseen piiriin, niin tottapa sisu nousi, kun katsoi herrojen vapautta rajoittavia meininkejä. Viinalla kun vielä tulistettiin villiä verta, niin helpostihan siitä jouduttiin tekemään mitä huimimpia ja hurjimpia töitä. Ja sen ajan käsituskannan mukaan oli mies vain se, joka ei miestä, pariakaan säikkynyt, ei puukkoa pelännyt eikä ryyppyä halveksinut, vaan osasi ottaa kulauksen ja uskalsi tarpeen tullen punkkoakin heilauttaa. Kotioloissa monet heistä olivat varsin rauhallista ja vieraanvaraista väkeä.

Mutta uusi aika tuo uudet tuulet mukanaan. Pohjalaispoikakin alkaa jo saada uusia elämänihanteita. Jo pääsee työväenliike vaikuttamaan, ja opettamaan, että vapauden puolesta sitä on taisteltava, mutta että se vapaus on luokkavapautta, eikä yksilöllistä kaikista rajotuksista vapaata elämää. Niinpä Härmän poikain pohjalaisveri löytää itselleen tyydytystä toisella tavalla, jalommassa muodossa.

Oppikurssi sosialismissa

Laatinut ALGERNON LEE

Julaistaan Rand-koulun kirjenvaihtolaksyina. Koulun luvalla Säkenille mukauttu

LÄKSY V.

Feodaalinen järjestelmä.

Rooman valtakunnan rappeutuminen, Rooman keisarikunnan aikana

keisarit jonkun verran rajoittivat rikkaitten tyranniutta, mutta silti edistyi omaisuuden keskittäminen rikkaitten